

Současné metody zážitkové pedagogiky ve vzdělávání dospělých v zahraničí

Monika Janáková

Envigogika 15 (1) – Inspirace /Inspirations

Published/ Publikováno 20. 10. 2020

DOI: [10.14712/18023061.610](https://doi.org/10.14712/18023061.610)

Abstrakt

Text ukazuje, jaké metody zážitkové pedagogiky ve vzdělávání dospělých se používají v zahraničí; posuzuje tyto metody z hlediska efektivity. Autorka rekapituluje výsledky výzkumu z příbuzných oblastí, nejen andragogiky samotné, ale i například neurověd. Tyto obory se zaměřují na zvýšení účinnosti programů celoživotního učení, jejich dopadu na pochopení a udržení znalostí, i rozvoj „měkkých“ dovedností, které jsou důležité pro využití poznatků v praxi. Upozorňuje současně na rizika zážitkového vzdělávání, které vyžaduje spontánní aktivitu účastníků – té nemusí být všichni schopni, což je potom vylučuje z kolektivu, s dopadem na ně samotné i zbytek skupiny. Uzavírá konstatováním, že v současnosti se zvýšená pozornost věnuje kvalitě zážitku, který zvyšuje celkový zájem o účast v programech celoživotního učení.

Klíčová slova

Zážitková pedagogika; celoživotní učení; neurovědy; participace

Abstract

The text introduces the methods of experiential pedagogy in adult education that are used abroad; and considers effectiveness of these methods. The author recapitulates the results of research from related fields, not only andragogy itself, but also, for example, neuroscience. These fields focus on increasing the effectiveness of lifelong learning programs, their impact on understanding and retaining information, as well as developing “soft” skills that are important for the application of the acquired knowledge in practice. At the same time, it draws attention to the risks of experiential education, which relies on spontaneous activity of the participants – those that are not able to participate are then excluded from the team, with an impact on themselves and the rest of the group. In conclusion, attention in present is increasingly paid to the quality of the experience, which raises the overall interest in participating in lifelong learning programs.

Key words

Experiential pedagogy; lifelong learning; neuroscience; participation

Současné metody zážitkové pedagogiky ve vzdělávání dospělých v zahraničí

Zážitková pedagogika v zahraniční literatuře je popisována několika pojmy. Nejčastěji je zmiňována pod pojmem *adventure andragogy*, *interactive andragogy*, *adventure learning*.

Kacirek a Miller (2016) se ve svém článku uveřejněném v *PAACE Journal of Lifelong Learning* zabývají efektivními metodami využívanými v zážitkovém volnočasovém vzdělávání dospělých neboli v andragogice. Kit Kacirek působí na jako profesor na Institutu vzdělávání dospělých na Univerzitě v Arkansasu a Michael Miller je děkanem na Institutu pedagogiky a zdravotnictví taktéž na Univerzitě v Arkansasu. V článku popisují studii, která byla provedena za účelem nalezení efektivních metod v zážitkovém volnočasovém vzdělávání dospělých ve věku 50 let a výše. Ve studii se byly instruktory vzdělávání dospělých evaluováno 22 vybraných metod zážitkového vzdělávání. Instruktoři určovali pomocí Likertovy škály, jak jsou jednotlivé metody vzdělávání efektivní. Jako neefektivnější metoda byla vyhodnocena klasická hodina či přednáška s logickou návazností a strukturou, obohacená o humor a ukázky videí. Kromě toho bylo jako efektivní metoda vyhodnoceno využití video- či audio-nahrávek. Podobně byla jako účinná hodnocena metoda terénních výprav či výletů. Dále byla na základě výzkumu vysoce oceňována metoda simulačního cvičení. Autoři uvádí například simulaci nakupování, monitorování a prodávání akcií. Mezi efektivní metody patří i diskuse na dané téma a analýza určité problematiky. Analýza se ukázala být efektivní v případě jednoduchých technických dovedností, například vaření, pletení či oprava menších motorů. Mezi dalšími metodami je návštěva experta, samostudium například ve formě účasti v knižním klubu a kombinace jednotlivých metod.

Studie ukázala, že v rámci identifikovaných efektivních metod zážitkového vzdělávání dospělých je používán jak tradiční přístup v andragogice, tedy učební proces vedený sebe motivací a sebe vzděláváním, tak i v andragogice netradiční přístup, kdy učební proces je více veden instruktorem a je jím směřován určitým směrem. Všechny zkoumané metody vzdělávání se soustředí na zapojení do učebního procesu pomocí kreativních a interaktivních postupů (Kacirek, Miller, 2016).

V návaznosti na výše uvedené autory lze uvést instituci, která se zabývá vzděláváním dospělých nad 50 let. Instituce působící na několika univerzitách ve Spojených státech se nazývá Osher Lifelong Learning Institute¹. Její zaměstnanci se soustředí na volnočasové vzdělávání dospělých a nabízí rozmanité kurzy, které jsou založeny na metodách, jež byly součástí výše uvedeného výzkumu. Nad zážitkovým vzděláváním však v nabídce kurzů převažuje forma klasických hodin či přednášek na určitá témata².

Gutierrez (2018) ve svém článku popisuje teorie a metody vzdělávání dospělých. Zabývá se zde klasickou andragogikou, experimentálním nebo také zážitkovým vzděláváním a vzděláváním pomocí transformující zkušenosti. Na téma zážitkového vzdělávání uvádí, že teorie experimentálního vzdělávání pracuje s předpokladem, že dospělí jedinci se nejlépe naučí určitou dovednost prostřednictvím prožitku. Gutierrez popisuje cyklický proces experimentálního vzdělávání podle Kolba. Proces začíná zkušeností, kdy učení probíhá pomocí nějaké fyzické aktivity, která vyvolá emoční reakci, takže si jedinec danou zkušenost snadno zapamatuje. Dalším krokem v cyklickém procesu je zpětné pozorování prožité zkušenosti a snaha o zpětný rozbor dané zkušenosti. Je potřeba jedinci nechat čas a prostor na zhodnocení zkušenosti. Poté následuje fáze vytváření konceptů či teorií na bázi předchozí zkušenosti a jejího rozboru. Podle Kolba pak úspěšný proces experimentálního učení spočívá v rozkrytí abstraktních konceptů, které vznikly během fáze zhodnocení, dále jejich generalizace a uvědomění si, jak budou uplatnitelné v reálném životě. Poslední fází procesu je aktivní experiment, kdy jedinec může během aktivit jako je například hraní rolí či stáž využít nabytých zkušeností. Během aktivního experimentu jedinec naráží na další zkušenosti a proces začíná znovu (Gutierrez, 2018).

¹ <https://www.oli-umich.org/>

² Katalog kurzů dostupný na: <https://oli-umich.org/oli/index.php/member/ctlg>

Metodami pro vzdělávání dospělých se zabývá psycholožka Lila Davachi působící na New York University. Přinesla do andragogiky model efektivního vzdělávání dospělých AGES. Davachi a kol. (2010) popisují v článku uveřejněném v *NeuroLeadership Journal* model *AGES*, který představuje úspěšný proces učení se založeném na poznatcích z neurovědy. *AGES* představuje zkratku slov *pozornost* (attention), *vytváření* (generation), *emoce* (emotion), *odstup* (spacing). V současné době je velký tlak na rychlé a efektivní vzdělávání, jinak řečeno je stále méně času a stále více dovedností a vědomostí, které se musí lidé naučit. Bylo tedy třeba nalézt efektivní a rychlou metodu, která by se přizpůsobila současným potřebám trhu. Ze strany firem byly pokusy o zvýšení efektivity učení jejich zaměstnanců například pomocí předběžné domácí přípravy nebo také učení za běhu práce. Místo instruktorů zde hráli roli manažeři, avšak to se ukázalo jako neefektivní, jelikož ne všichni manažeři jsou dobří učitelé. Další metodou firem ve vzdělávání je přítomnost interních instruktorů nebo také koučů. Davachi však přichází s metodou *AGES*, která pomáhá maximalizovat účinek vzdělávacího procesu. Při dostatečném množství pozornosti, vytváření, emocí, odstupu při vzdělávacím procesu, účastníci aktivují část mozku zvanou hipokampus, která zajistí, že si jedinec informaci zapamatuje a dokáže ji i zpětně vyvolat. *Pozornost* je v současném světě, kdy je v okolí nespočet rušivých vlivů, velice těžké udržet. Výzkum ukázal, že i při malém vyrušení od právě prováděné aktivity, se hipokampus nezapojuje do učícího procesu. Je tedy klíčové zajistit naprosté soustředění na danou aktivitu bez jakýchkoliv rušících elementů. Další součástí procesu je *vytváření*, čímž lze rozumět vytváření spojů v mozku pomocí asociací a pojmů, které souvisí s daným tématem. Čím více asociací, tím lépe si lze zapamatovat a zpětně vyvolat určitou dovednost a vědomost. V rámci této fáze je také důležité novou dovednost či vědomost si osvojit a aplikovat po svém a vložit do určitého kontextu. Nedílnou součástí učebního procesu jsou *emoce*. Emoce aktivují část mozku zvanou amygdala, která se nachází v blízkosti hipokampu a pomůže jej stimulovat a zapojí ho. Posledním elementem je *odstup*. Je známo, že učení je efektivnější, pokud je rozděleno do kratších časových úseků. Rozdělení učebního procesu způsobuje zapomínání, avšak tím, že účastník musí vložit určité úsilí do opětovného zapamatování si dané vědomosti či dovednosti, ukládá se tak do dlouhodobé paměti. Časový odstup dále dovolí jedinci zpracovat přijatou informaci a vytvářejí se nové spoje. Tato metoda se ukázala jako velice efektivní a lze ji aplikovat jak do zážitkového vzdělávání dospělých, tak i do dalších vzdělávacích metod andragogiky i pedagogiky (Davachi, 2010).

Dále se této problematice věnuje autorka Linda Ritson (2016), která ve své publikaci navazuje na klasické teorie andragogiky od autorů jako jsou Malcolm Knowles a John Dewey. Podle Deweyho se lidé učí nejlépe prostřednictvím zkušenosti a dále je učební proces prohlouben pomocí zpětného pohledu na zkušenost a její zhodnocení. V tomto učebním procesu instruktor vystupuje jako průvodce procesem učení a ke každému jedinci přistupuje individuálně. Instruktor a účastníci zážitkového vzdělávání by měli co nejvíce interagovat mezi sebou a zároveň s okolním prostředím. Na myšlenky Knowlese navazuje Ritson především v motivaci dospělých se vzdělávat a v odlišnostech od pedagogiky, tedy od vzdělávání dětí. Na rozdíl od dětí dospělí většinou vstupují do vzdělávacího procesu vědomě a dobrovolně, protože ví a rozumí, proč mají danou dovednost získat a naučit se. Učební proces je tedy jakýsi společný výtvar vznikající mezi instruktorem a účastníky vzdělávacího procesu. Dospělí studenti přinášejí do procesu své vlastní zkušenosti a dovednosti a více se zapojují. Podle Ritson jsou právě tyto tradiční teorie vzdělávání základem pro zážitkové vzdělávání. Zážitkové vzdělávání pracuje se konceptem zážitku, kdy účastníci se zapojují do učební aktivity fyzicky i psychicky, což vyvolává emoční a fyzické reakce. Tímto procesem se jedinec snadno sám naučí danou dovednost či vědomost a zapamatuje si ji. Role instruktora v tomto procesu je pouze doprovodná (Ritson, 2016).

Zážitkovým vzděláváním z pohledu výzev a problémů se zabývá profesor David Allen Larson. Larson (2010) uvádí, že přestože je zážitkové vzdělávání bezpochyby úspěšným modelem, občas mohou mít vzdělávací strategie opačný efekt, než instruktor zamýšlel. Může nastat situace, kdy jeden či více účastníků jsou vyloučeni z kolektivu z důvodu jejich zdravotního stavu, etických důvodů, kulturní odlišnosti či náboženství. Někteří účastníci se také mohou zaleknout toho, že bude vzdělávací program vyžadovat jejich participaci jak psychickou, tak i fyzickou. To zapříčiní, že je to pro účastníka nesplnitelný úkol a bude pravděpodobně vyloučen z kolektivu. Tímto není ovlivněn pouze vyloučený jedinec, ale celá skupina, jelikož přichází o diverzitu, tedy o pohled na danou věc ze strany kulturně, nábožensky či jinak odlišných jedinců. Různá perspektiva a diverzita přináší v zážitkovém vzdělávání vysokou hodnotu. Dále Larson uvádí, že zážitkové vzdělávání svou podstatou vede k intenzivním

zážitků a tato sdílená zkušenost napomáhá vytvářet ve skupině účastníků silné vazby. Pro vyloučené jedince to znamená nejen zmeškání zkušenosti, ale také zmeškání příležitosti vybudovat vazby s ostatními účastníky. Tento problém se umocňuje i délkou vzdělávacího programu. Pokud program trvá i několik dní, vyloučený jedinec se pravděpodobně dostane do trvale vyloučené skupiny, izolované od zbytku kolektivu. Profesor Larson se setkal s tímto fenoménem při analýze zážitkového vzdělávacího programu, který probíhal v Istanbulu. Díky Larsonovu poznatku lze vyloučení jedinců předejít přizpůsobením vzdělávacích programů a hledáním nových metod učení a využitím modelů, které budou vhodné pro skupinu s větší diverzitou jedinců (Larson, 2010).

V zahraničí, především ve Spojených státech se často objevuje zmínka a nabídka kurzů zážitkového vzdělávání ve formě sportů jako je například horolezectví, kayaking, jachting, lyžování, horská turistika a jízda se psím spřežením. Jedná se zpravidla o několikadenní kurzy, které jsou zaměřeny na rozvíjení síly, sebevědomí a na učení dovedností. Kurzy například zajišťuje americká společnost Outward Bound³. Dalším fenoménem v zážitkovém vzdělávání jsou programy pořádané ve formě cestovatelských výprav do zemí v Asie, Afriky, Latinské Ameriky a Východní Evropy⁴.

V zahraniční literatuře je zážitkové vzdělávání popisováno jako velice efektivní metoda vzdělávání a s postupem času se stále více začleňuje do vzdělávání zaměstnanců ve firmách, například ve formě teambuildingů.

Seznam použité literatury

- DAVACHI, Lila, KIEFER, Tobias, ROCK, David, ROCK, Lisa. *Learning that lasts through AGES*. NeuroLeadership JOURNAL, Issue 3, 2010. Dostupné z: resultscoaches.co.za/wp-content/uploads/2015/05/ages.pdf
- GUTIERREZ, Karla. *Adult Learning Theories Every Instructional Designer Must Know*. Shiftlearning.com [online]: 24.4.2018 [cit. 9.2.2020]. Dostupné z: <https://www.shiftlearning.com/blog/adult-learning-theories-instructional-design>
- KACIREK, Kit, MILLER, Michael. *Situational Pedagogy: How Adult Educators Effectively Teach Leisure Education Classes to Mature Adult Learners*. PAACE Journal of Lifelong Learning, Vol. 25, 2016, 69-76.
- LARSON, Allen, David. *Venturing Beyond the Classroom: Adventure Learning: Not Everyone Gets to Play*. Září 2010. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/228195612_Adventure_Learning_Not_Everyone_Gets_to_Play
- RITSON, Linda. *Adventure Education: Fun games and activities for children and young people*. New York, NY: Routledge, 2016. Dostupné z: <https://books.google.cz/books?id=BEw9DAAAQBAJ&pg=PA79&lpg=PA79&dq=adventure+pedagogy+for+adults&source=bl&ots=YOh5sSJNtv&sig=ACfU3U1Qm7RuskNOAPnE-wto37xtd7LwJ4A&hl=cs&sa=X&ved=2ahUKewi1mdusvcTnAhWNiVwKHameBIUQ6AEwDHoE-CAsQAQ#v=onepage&q=adventure%20pedagogy%20for%20adults&f=false>

³ Kurzy dostupné zde: <https://www.outwardbound.org/classic/adult-expeditions/>

⁴ Informace o kurzech dostupné zde: <https://www.adventurelearningexperiences.com/index.html>